

Національна академія наук України
Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського. Львівське відділення
Національна спілка краєзнавців України
Рівненська обласна організація
Наукове товариство ім. Шевченка
Рівненський осередок

**ДЕРМАНЬ І МІЗОЧ
В ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ ВОЛИНИ**

Випуск 3

Рівне – 2023

УДК 94:008](477.81/.82)"15/19"(093.2)(06)
Д 36

Редакційна колегія:

Андрій Жив'юк (головний редактор),
Андрій Фелонюк (відповідальний редактор),
Володимир Александрович, Михайло Глушко,
Руслана Давидюк, Ірина Захарчук, Мирон Капраль,
Ярослав Онищук, Володимир Собчук, Ігор Тесленко

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту української археології та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України (протокол № 3 від 15 червня 2023 р.)

*Книгу видано за фінансової підтримки
ПрАТ «Дікергофф Цемент Україна» (генеральний директор Сергій Дудзяний)
«Волинь-цемент» філія ПрАТ «Дікергофф Цемент Україна»
(директор Ігор Давидюк)*

Дермань і Мізоч в історії та культурі Волині / НАН України. Ін-
Д36 ститут української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушев-
ського. Львівське відділення; НСКУ. Рівненська обласна організа-
ція; НТШ. Рівненський осередок; редкол.: А. Жив'юк (голов. ред.),
А. Фелонюк (відп. ред.), В. Александрович та ін. – Рівне, 2023. –
Вип. 3. – 368 с., іл.

ISBN 978-966-02-9057-0 (загальний)

ISBN 978-617-14-0105-1 (Вип. 3)

У збірнику друкуються статті та джерельні матеріали за підсумками наукової конференції «Дермань і Мізоч в історії та культурі Волині» (25 вересня 2021 р.). Досліджуються малознані сторінки історії Дерманя, Мізоча й околиць упродовж XV–XX ст. Йдеться про купчу князя Юрія Заславського, укладену Семеном Олізаровичем на с. Білашів 1496 р.; біографічні відомості про точивецького боярина Григорія Сестрена; примірник грецько-церковнослов'янської граматики «Αδελφότης» з автографом намісника Дерманського монастиря Ісаї (Радевича); «сретичну» літературу в бібліотеці цієї обителі 1791 р.; Мізоцьку гміну під час військово-політичного протистояння на радянсько-польському прикордонні; персональний склад та діяльність Мізоцьких районних відділень НКВС / НКДБ у 1940–1941 рр.; переселених українців Східної Словаччини в Мізоцькому районі 1940-х рр. Висвітлено трагічну долю археолога Григорія Самчука та подвійне життя зв'язкової командира УПА Василя Кука Раїси Трофімчук, опубліковано роздуми Андрія Содомори про Бориса Тена і спогади вчителя з Буші Антона Федорчука.

Для науковців, викладачів, усіх, хто цікавиться локальною історією.

УДК 94:008](477.81/.82)"15/19"(093.2)(06)

ISBN 978-966-02-9057-0 (загальний)

ISBN 978-617-14-0105-1 (Вип. 3)

© Автори, 2023

Ігор ТЕСЛЕНКО

ТОЧИВЕЦЬКИЙ БОЯРИН ГРИГОРІЙ СЕСТРЕН: ЙОГО ПОХОДЖЕННЯ, СЛУЖБА Й СІМ'Я

У першому випуску збірника «Дермань і Мізоч в історії та культурі Волині» вийшло друком наше генеалогічне дослідження, присвячене сім'ї Мізоцьких¹. Особливий акцент було зроблено на біографії найпомітнішого представника роду – боярина Федора Павловича († бл. 1580), який понад два десятиліття служив православним єпископам, очільникам Луцько-Острозької катедри, й у винагороду за відданість тримав від них на ленному праві церковний маєток Мізоч у трикутнику Рівне – Остріг – Дубно. У тій же частині Волинського воєводства владики посідали ще кілька сіл, одне з яких, Точивеки, передали в тимчасове тримання іншому слугі – Григорію Сестрену. За назвою цього села Сестрен іменувався паном Точивецьким, хоча, як і пан Мізоцький, справжнім його дідичем не був. Топоантропонімічні прізвища на *-цький* утворилися внаслідок тривалого посідання ними вислужених маєтків. У разі втрати тих маєтностей обоє цілком могли змінити родові іменування. Втім, у випадку Мізоцьких цього не сталося. Вдалося з'ясувати, що попри розрив відносин із давніми покровителями, діти Федора Павловича й надалі використовували те саме прізвище. Також було встановлено, що після смерті їхнього батька і силового приєднання Мізоча разом з іншими владичими селами до складу володінь князів Острозьких (1580 р.) вони покинули село, але залишилися жити на Волині.

¹ Тесленко І. Родина Мізоцьких – слуги, бояри, шляхта. *Дермань і Мізоч в історії та культурі Волині*. Рівне, 2019. Вип. 1. С. 27–41.

У новій статті спробуємо простежити походження ще одного єпископського слуги – Григорія Сестрена, намалюємо зафіксовані джерелами віхи його біографії та з'ясуємо, чи хтось із нащадків шляхтича зберіг за собою статус боярина-ленника на службі луцько-острозьких владик. Почнемо з витоків роду.

Походження. Документи XVI ст. називають нашого героя Сестреном, Сестраном, Сестреном-Точивецьким та Сестреном-Пашковським. Як бачимо, в усіх варіаціях головним елементом прізвища є слово, яким позначався племінник, син сестри. Перетворення цього терміна споріднення на прізвисько чи прізвище вказувало на кровну спорідненість по жіночій лінії з якимось давнішим родом. Через брак біографічних даних складно відразу визначити, чи першим сестреном-племінником, а отже й засновником шляхетського дому, був сам пан Григорій, чи котрийсь із його прямих пращурів, імена яких нам невідомі. Точивецький боярин міг належати до однієї з рицарських фамілій, представники яких мали аналогічне або суголосне прізвище. Єжи-Север Дунін-Борковський включив до своїх списків три такі роди. Два з них (Сестренці гербів Півкозич і Корнич (див. *іл.* 1–2)) походили з Малопольщі, ще один (поділений на дві гілки дім Сестренцевичів власного герба (див. *іл.* 3)) замешкав Велике князівство Литовське². З огляду на ім'я боярина й місце його служби, логічніше було б шукати кровних зв'язків пана Григорія з останнім із перелічених родів. Сестренцевичі походили із сусідньої з Волинню Берестейщини³. Генеалогічна

² Dunin-Borkowski J. S. Spis nazwisk szlachty polskiej. Lwów, 1887. S. 393.

³ Kojalowicz-Wijuk W. Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium czyli O klejnotach albo herbach, których familie stanu rycerskiego w prowincyach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywają. Kraków, 1897. S. 272; Eiusd. Herbarz szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego zwany Nomenclator. Kraków, 1905. S. 41; Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. Warszawa, 1904. T. 1. S. 291; Boniecki A. Herbarz Polski. Warszawa, 1909. T. 13. S. 110; Dziadulewicz S. Herbarz rodzin tatarskich w Polsce. Wilno, 1929. S. 416. Принагідно зазначимо, що в 1429 р. серед дворян великого князя литовського Вітовта Кейстутовича згадується посвячений рицар (*strengen ritter*) Сестронець,

Іл. 1.
Герб Півкозич⁴
Сестренців
із Сандомирського
воєводства

Іл. 2.
Герб Корнич⁵
Сестренців
з Краківського
воєводства

Іл. 3.
Герб Сестрениць⁶
Богушів-Сестрениць-
вичів та Кучуків-
Сестреницьвичів
з Берестейського
воєводства

схема їхніх перших поколінь містить таку велику кількість прогалин, що навіть якби ми точно знали, що точивецький рицар був членом цього клану, важко було б встановити, в якій конкретно сім'ї він побачив світ. Допомогти в цій справі довідники не здатні. Однак є й альтернативні джерела інформації – актові книги Литовської метрики та локальних канцелярій, що функціонували в складі провінційних судово-адміністративних установ держави. Аналіз наявного тут матеріалу, хоч і не дозволив однозначно відповісти на питання про походження владичого слуги, все ж дещо розширив горизонт можливих варіантів. Виявляється, у Великому князівстві Литовському

який походить з осілої шляхти Польського королівства (Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430 / collectus opera A. Prochaska. Cracoviae, 1882. P. 839). У цьому контексті не варто відкидати ймовірності заснування роду Сестреницьвичів вихідцем з польських земель. Їхній власний родовий знак (див. *іл. 3*) міг бути реплікою герба Корнич Сестреницьвичів з Краківського воєводства (див. *іл. 2*).

⁴ Okolski S. Orbis Poloni. Cracovia, [1643]. Т. 2. F. 473.

⁵ Ibid. 1641. Т. 1. F. 448.

⁶ Ibid. [1645]. Т. 3. F. 115.

наприкінці XV і в XVI ст. вистачало шляхтичів та цілих родів з подібним прізвищем, причому деякі з них були прямо пов'язані з Волинню. На них і зосередимо нашу увагу.

Хронологічно першими в цьому ряду є Сестренець і його брат Сорока, які 1495 р. одержали від великого князя Олександра «жидівські» фільварки в Боротині під Луцьком. У документі, вписаному до Литовської метрики⁷, зазначено, що вони були племінниками («сестренцями») господарського писаря Федька Григоровича⁸. Те, що нові власники боротинських фільварків названі в джерелі братами й водночас племінниками впливового вельможі, говорить на користь того, що вони доводилися один одному кузенами або народилися від однієї матері та двох різних батьків. Вважаємо, що Сорока і Сестренець – це не імена чи прізвиська бояр, а такі їхні прізвища. З пізніших актів дізнаємося, що Сороку звали Єсипом, а його діти Федір та Іван Сороки (Сорочичі) тримали спадкові землі й підданих у Жижморській волості Троцького воєводства. Принаймні частину цих вислуг їхній батько дістав від монарха замість володінь під Путивлем, утрачених під час воєн з Московією⁹.

⁷ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 6 (1494–1506): Užrašymų knyga 6 / parengė A. Baliulis. Vilnius, 2007. P. 110; Акты, относящиеся к истории Западной России. Москва; Санкт-Петербург, 2012. Т. 1 (6): Сборник документов канцелярии великого князя литовского Александра Ягеллончика, 1494–1506 гг. Шестая книга записей Литовской метрики / сост., коммент., вспом. указ.: М. Бычкова (отв. сост.), О. Хоруженко, А. Виноградов; отв. ред. тома С. Каштанов. С. 88.

⁸ Федько Григорович виконував функції господарського (руського) писаря в 1490–1502 pp. (Urządnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewkiego XIV–XVIII wieku. Spisy / oprac. H. Lulewicz i A. Rachuba. Kórnik, 1994. S. 123). Був він також стокліським (1498) і бириштанським (1502) намісником, у 1499 р. їздив як посол до Москви (див.: Boniecki A. Herbarz Polski. 1902. T. 5. S. 264).

⁹ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 1 (1380–1584): Užrašymų knyga 1 / parengė A. Baliulis ir R. Firkovičius. Vilnius, 1998. P. 82; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 12 (1522–1529): Užrašymų knyga 12 / parengė D. Antanavičius ir A. Baliulis. Vilnius, 2001. P. 318, 353–354; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 37 (1552–1561): Užrašymų knyga 37 / parengė A. Baliulis ir E. Meilus. Vilnius, 2011. P. 343; Boniecki A.

Пращури Сестренця, найвірогідніше, походили зовсім з іншої частини Великого князівства Литовського. У привілеї Казимира Ягайловича панові Боговиту на село Козеради в Берестейській землі читаємо, що воно до того «за Сестренцомъ было»¹⁰. Позаяк цей документ з'явився між 1440 і 1458 р.¹¹, а надання фільварків у Луцькому повіті датоване 1495-м, логічно припустити, що «козерадський» і «боротинський» Сестренці належали до різних поколінь. Але чи були вони родичами? Кровний зв'язок між ними опосередковано підтверджує інший документ Литовської метрики. У 1501 р. син та онук уже згаданого пана Боговитуна з'ясовували перед господарським писарем Федором Григоровичем (нагадаємо, дядьком «боротинських» Сестренця й Сороки), хто і на якому праві має тримати Козеради, причому свідками сцени виступали декілька волинських бояр, і серед них Сестренець¹². Не виключено, що названий у Казимировому наданні батько чи дід цього волинського рицаря – перший посесор Козерадів – і заснував дім Сестреничів герба Сестренець з Берестейської землі¹³.

Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV i XVI wieku. Warszawa, 1887. S. 333.

¹⁰ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 3 (1440–1498): Užrašymų knyga 3 / parengė L. Anužytė ir A. Baliulis. Vilnius, 1998. P. 63.

¹¹ Собчук В. Рід Боговитинів: генеалогія і маєтки. *Його ж. Від коріння до корони. Дослідження з історії князівських і шляхетських родів Волині XV – першої половини XVII ст.* Кременець, 2014. С. 204.

¹² Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 6 (1494–1506): Užrašymų knyga 6. P. 199; Акты, относящиеся к истории Западной России. Т. 1 (6). С. 207.

¹³ У документах XV – початку XVI ст. фігурують також городенський конюший (1482–1488) і кревський намісник (1502–1505) Сестренці (Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 6 (1494–1506): Užrašymų knyga 6. P. 98, 282, 344; Акты, относящиеся к истории Западной России. Т. 1 (6). С. 71, 317, 396; Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy. Województwo trockie. XIV–XVIII wiek / oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, A. Haratym. Warszawa, 2009. S. 257). Перший міг бути батьком чи дідом «боротинського» боярина, а другий, швидше за все, не мав кровного зв'язку з ним, оскільки носив титул князя. Щоправда, існує припущення, що це був не титул, а некалендарне ім'я «Князь» (Акты, относящиеся к истории Западной России. Т. 1 (6). С. 445).

Певні деталі життєпису «боротинського» Сестренця занотовані в матеріалах майнової суперечки між князем Іваном Заславським та Івашком Вороною. 28 травня 1511 р. ці двоє волинців доводили перед монархом свої права на село Задній Боротин. З їхніх свідчень довідуємося, що маєтком колись володів батько князя Івана Юрій Заславський. Цей аристократ продав село луцькому міщанинові Іцхаку Лєвоновичу, який через заборону євреям проживати у Великому князівстві Литовському (1495), втратив надбання. Відтак земля перейшла в розряд господарських володінь, але в такому статусі перебувала недовго. Ще того ж року Олександр Ягеллончик надав маєток своєму дворянину Сороці, а той продав його «сестренцу небожчика пана Федькову писареву». Новий власник записав на Боротині 100 кіп литовських грошів віна дружині, а згодом загинув від рук татар. Удова пішла заміж за Івашка Ворону, якому й переказала своє право на зазначену суму, забезпечену боротинською землею. Оскільки трансакцію підтверджено осібним монаршим привілеєм і сам цей акт разом з іншими паперами пред'явлено як доказ у суперечці з князем Заславським, перемога була за Вороною¹⁴.

Короткий огляд судової справи показує, що деякі подробиці біографії Сестренця у процесі дебатів були свідомо чи несвідомо пропущені. Зокрема, Івашко Ворона не згадав, що перший

Цікаво, що у XVIII ст. Богуші-Сестренцевичі спродукували легенду про князівський титул пращурів, начебто наданий їхньому родоначальникові Петру Котфичу (сестринцю козельського князя Конрада) Сигізмундом I Старим (Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. Warszawa, 1895. S. 652). Адам Бонєцький вносить у свій довідник ще одного Сестренця – земського підскарб'я Богдана Андрійовича (1490), однак його поява в праці шановного фахівця спровокована помилковим відчитанням документа (Boniecki A. Poczet rodów... S. 310; поп.: Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 4 (1479–1491): Užrašymų knyga 4 / parengė L. Anužytė. Vilnius, 2004. P. 87 («[данина] подскарбему, пана Богданову Аньдреевича сестреньцу, двое жеребятъ – одно од короля, а другое одъ королевичовъ»)).

¹⁴ Русская историческая библиотека. Петербург, 1903. Т. 20: Литовская метрика. Т. 1: Книга вторая судебных дел. Стб. 651–653.

чоловік його дружини був братом дворянина Сороки і що обоє вони в 1495 р. отримали від Олександра Ягеллончика «жидівські фільварки на Боротині». Як би там не було, зрозуміло, що Сестренець десь на межі XV і XVI ст. посідав Боротинський маєток або якусь його частину, був одружений і втратив життя під час нападу ординців на Волинь. Нашадків рицаря документи не фіксують, проте якби вони існували, великий князь навряд чи затвердив би Івашка Ворону в статусі дідича того села. Звідси випливає, що «боротинський» Сестренець не міг бути батьком чи дідом точивецького боярина Григорія Сестрена.

Інший пов'язаний із Волинню рід Сестренів, або Сестренців, більш відомий у джерелах XVI ст. під топоантропонімічним прізвищем Гуменницькі. Спеціальних досліджень про витоки клану досі немає. У старих довідниках не знайдемо ані імені його засновника, ані назви гніздового поселення, ані герба¹⁵. Найдавніші матеріали фамільного архіву, оприлюднені щойно в кінці XVII ст., дають підстави стверджувати, що першим Гуменницьким був слуга земського підскарб'я Богуша Боговитиновича Дашко Сестренець. Одразу зауважимо, що патрон цього боярина доводився онуком першому власникові Козерадського маєтку, так тісно пов'язаного з долею берестейських Сестренцевичів. У 1530 р. підскарб'ій надав Дашкові у вічне посідання волинське село Гуменники на Стублі в Жуківській волості з умовою виконання звичайних рицарських повинностей¹⁶. Спадкоємці Дашка кілька десятиліть зберігали статус жуківських бояр-ленників¹⁷.

Із помітніших Дашкових потомків слід виділити Яцька, який служив удові Богуша Боговитиновича, а потім і її доньці

¹⁵ Boniecki A. Herbarz Polski. 1905. T. 8. S. 6; Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. 1908. T. 5. S. 232.

¹⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України), ф. 25, оп. 1, спр. 438, арк. 780–780 зв. Тексти найдавніших привілеїв роду Сестренців-Гуменницьких, внесені 4 травня 1696 р. до лудьких городських книг, див. у додатку до цієї статті.

¹⁷ Там само, арк. 781–782; спр. 192, арк. 680.

Федорі Дзялинській. За життя цей Сестренець накопичив достатньо коштів для придбання власного діничного маєтку. У 1570 р. набув частину Іскоростеня на Київщині¹⁸. А в 1578-му, коли татари вкотре напали на Волинь і спустошили Жуківську волость, дружина й діти Яцька потрапили в полон¹⁹. Чи то когось із них таки було викуплено, чи, може, ординці вивели у Крим не всіх членів родини, проте в джерелах з кінця XVI ст. фігурує один із синів Гуменницького Тихно (Тимофій)²⁰. Спочатку бачимо його на Волині, пізніше на Київщині, куди старий Яцько, мабуть, переїхав у 1570-х. Наступні покоління роду будували собі кар'єру через службу в локальних канцеляріях. І якщо Тихно Яцькович був одним із багатьох підписків Київського земського суду²¹, то його син (?) Теодор входив до числа знаніших людей воєводства. У 1633–1648 рр. він виконував обов'язки гродського судді, по смерті короля Владислава IV був обраний до складу каптурового суду (1648), а згодом посів титулярний уряд київського підстоля (1653–1659)²². Наявність

¹⁸ Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА), ф. 389, оп. 1, д. 192, л. 129 об.–131 об. (запис Єсифа Іскоростенського про продаж за 150 кіп литовських грошів половини Іскоростеня й Олісівщини Яцькові Сестренцю-Гуменницькому; Овруч, 20.VI.1570); ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 807 зв.–808 (скарга Якова Сестрена-Гуменницького на Прокопа Мервинського про недотримання пунктів угоди щодо продажу частки Іскоростеня; Луцький гродський суд, 17.VIII.1586); Biblioteka Jagiellońska, Rkps 6049 IV, k. 23 (остаточна угода про продаж Гуменницьким свого Іскоростенського маєтку Мервинському за 250 кіп литовських грошів; Б. м., 5.IX.1586; дякую Олександрові Коновальчуковій за те, що звернув мою увагу на цей рукопис). Цілком імовірно, що мотивом трансакції була потреба Якова Сестрена-Гуменницького викупити з орди рідних.

¹⁹ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 87 зв., 194–196.

²⁰ Перша згадка про Тихна Гуменницького датована 1582 роком (див.: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 998–999).

²¹ Яковенко Н. Матеріали до персонального складу канцелярій Волині, Надніпрянщини та Східного Поділля (остання третина XVI – середина XVII ст.). *До джерел: Зб. наук. праць на пошану Олега Купчинського з нагоди 70-річчя*. Київ; Львів, 2004. Т. 1. С. 339.

²² Litwin H. Równi do równych. Kijowska reprezentacja sejmowa 1569–1648. Warszawa, 2009. S. 39.

Іл. 4. Прорис
печатки Теодора
Сестренцевича-
Гуменницького,
1638–1646 рр.²³

на печатках Теодора герба Сестренцевичів (див. іл. 4) з Берестейщини засвідчує, що Гуменницькі вважали себе їхніми нащадками і кровними родичами.

До цієї ж великої фамілії міг належати волинський шляхтич Мелехно (Мелешко) Сестрен-Кутовський. На жаль, про нього вдалося зібрати вкрай мало інформації. Знаємо тільки, що служив кн. Богущу Корецькому († 1576), з його руки тримав сільце Кутки на межі Кореччини й Заславщини, урядував у деяких волинських маєтках свого патрона²⁴. Можливо, мав нащадків. Хтось із Сестренів у 1612 р. осадив у Білілівській волості князів Корецьких село Сестренівку²⁵. Яким гербом користувався Мелехно – поки не ясно.

Останнім у нашому досьє буде Ярош (Ярофій) Пашковський († бл. 1584), відомий також як Сестренцевич і Сестренцевич-Пашковський. У 1568 р. він фіксується в статусі слуги кн. Миколая Ярославича Рапаловського (Головчинського)²⁶ – вихідця з Вітебського воєводства, який завдяки шлюбу з донькою «луцького» каштеляна Михайла Козинського потрапив на Волинь²⁷. Шляхтич володів частками Білостоцького та Городиського маєтків у Луцькому повіті, був одружений з Тетяною Олехнівною Білостоцькою й мав сина Філона²⁸. Із прізвищем

²³ Сфрагістичний онлайн-довідник Олега Однороженка на сайті Музею Шереметьєвих [Електронний ресурс]. *Режим доступу:* <https://sigillum.com.ua/stamp/gumenytskyj-sestrentsevyich-teodor/> [8.08.2022].

²⁴ ЦДІАК України, ф. 21, оп. 1, спр. 8, арк. 44–44 зв.; ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 57 зв.–58 зв.; спр. 15, арк. 353.

²⁵ *Źródła Dziejowe*. Warszawa, 1897. Т. 22. S. 124.

²⁶ ЦДІАК України, ф. 22, оп. 1, спр. 1, арк. 39.

²⁷ Wolff J. *Kniaziowie litewsko-ruscy*... S. 123.

²⁸ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 684; спр. 27, арк. 33 зв.; ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 53–55 зв., 661–661 зв.; спр. 18, арк. 399–400 зв., 401–402 зв.

Сестренцевич-Пашковський він задокументований у джерелах початку 1580-х рр. Сестреном-Пашковським трохи раніше став іменувати себе і точивецький боярин Григорій. Точного збігу двох «подвоєних» прізвищ немає, але відмінність між ними мінімальна. Шляхтичі, поза сумнівом, були членами одного роду. Прикметно, що Ярош називав себе Сестренцевичем, а не Сестреном. Очевидно, що в такий спосіб він підкреслював свою належність до розгалуженого клану Сестренцевичів з Великого князівства Литовського²⁹. Найімовірніше, у подальшому знайдуться докази саме такого походження Яроша, і тоді вийде, що й Григорій був представником роду, на гербі якого зображалися хрест і розтята стріла.

Слуга чотирьох єпископів та одного князя. Більшу частину життя Григорій Сестрен, як і Федір Мізоцький, провів у свиті луцько-острозьких православних єпископів. 1559 року владика Йосиф надав йому у «вічну посесію» сільце Точивеки в Бударазькій волості³⁰. Текст цього привілею не зберігся, однак пізніше підтвердження повідомляє, що єпископське надання

²⁹ Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 523. Кніга публічных спраў 1. Мінск, 2003. С. 63 (новгородський зем'янин Сестренець; 1528), 68 (рудоминський боярин Станіслав Сестренець; 1528), 100 (берестейський зем'янин Сестренець Кучук; 1528); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 1 (1380–1584): Užrašymų knyga 1. P. 51 (землевласник Віленського воєводства Іван; 1537); Boniecki A. Poczest rodów... S. 310 (марківський боярин Іван Сестренцевич; 1549); Popisy wojskowe pospolitego ruszenia Wielkiego Księstwa Litewskiego (1524–1566) / wstęp i oprac. G. Lesmaitis. Białystok, 2018. S. 107 (ошмянський зем'янин Іван Сестренцевич; між 1556 і 1560), 355 (новгородський зем'янин Богуш Сестренцевич; 1565) та ін.

³⁰ Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь Луцької єпископії до складу Острозької волості в останній чверті XVI ст. *Релігія і Церква в історії Волині: Зб. наук. праць* / за ред. В. Собчука. Кременець, 2007. С. 53. Село, яке Григорій Сестрен отримав за привілеєм владика Йосифа в 1559 р., нині називається Точивеки й належить до Рівненського району однойменної області. В усіх найдавніших збережених документах поселення відоме як Точивеки. Етимологія назви залишається нез'ясованою (пор.: Пура Я. Край наш у назвах. Рівне, 2002. Ч. 4. С. 49–50).

було винагородою за «службы и наклады», котрі Григорій «от немалого часу чиниль, ездячи до двору господарьского и доводечи прав в кривдах и долегlostяхъ церковныхъ»³¹. Таким чином, кар'єра при боці єрарха, який обіймав катедру з 1555 р., почалася в Сестрена ще до отримання вказаного привілею. Зваживши на характер служби, можна припустити, що на середину 1550-х він мав не менше 25–30 літ. У справі захисту майнових інтересів, та ще й у суді найвищої інстанції, владика не міг покладатися на молодого, зовсім недосвідченого правника. Його компетенцією в юридичних питаннях очільник катедри був, безумовно, задоволений, адже рішення надати Точивеки Сестренові свідчило про бажання владики Йосифа забезпечити лояльність слуги на довший час. Водночас надання церковної землі не було її відчуженням. Пан Григорій і його нащадки залишалися «вічними посесорами» села лише на період служби. Вони мали право збирати податки з місцевих підданих, користувалися природними ресурсами й інфраструктурою маєтку, але не могли продати чи без дозволу патрона передати землю в чужі руки. Тож маєтність і далі перебувала у складі Будеразької волості Луцько-Острозької єпископії, а Григорій Сестрен з розряду простих «неосілих» слуг владики перейшов до кола його ленників (бояр)³².

Здобувши нову позицію в єрархії клієнтели свого патрона, шляхтич не тільки покращив матеріальне становище, а й змінив

³¹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 50, л. 176 об.

³² Із підтвердного привілею на Точивеки, виданого Григорію Сестрену в 1567 р., дізнаємося, що це село тримали до нього інші бояри, імена яких в акті не названі (див.: РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 50, л. 177). Перша ж писемна згадка Точивеків у джерелах датується 1541 роком, утім це поселення мало існувати й раніше, у XV ст. На початках своєї історії воно, вочевидь, входило до складу Острозького князівства. Орієнтовно в 1507–1509 рр. великий литовський гетьман кн. Костянтин Острозький відписав це та ряд інших сіл на захід від столиці своїх володінь Луцькій катедрі. Відомий привілей волинського князя Любарта Гедиміновича з 1322 р., у якому теж мовиться про Точивеки, є, безсумнівно, фальсифікатом (див.: Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 52; Його ж. Родина Мізоцьких... С. 36;

прізвище. Тепер він іменувався Сестреном-Точивецьким, акцентуючи на своєму шляхетському походженні. Вперше під цим прізвищем боярин фігурує 1564 р. у скарзі про збройний напад на Остафія Рагозу групи селян-розбійників з Грушвиці та Цуркова. Ватага промишляла в околицях Спасова, де переймала й грабувала подорожніх. 26 січня 1564 р. в їхню пастку потрапили спочатку люди Рагози, а потім і він сам. Григорій та його сусід Федір Мізоцький добре знали постраждалого і спробували йому допомогти. Пригода завершилася відносним успіхом: частину злочинців таки схопили, проте в сутичці обидвоє єпископських слуг зазнали поранень. За кілька днів на місце подій прибув спеціально відряджений з Луцька урядовий «виж», тобто офіційний свідок, Семен Єлович-Кунівський. Із його слів випливає, що Сестрен дістав дві колоті рани в груди, тоді як Мізоцькому простромили рогатиною правий бік під лопаткою³³.

Постраждалий у цій історії пан Остафій був слугою луцького старости кн. Богуша Корецького і походив з того самого роду, що й київський митрополит Михайло (Рагоза). Прийнято вважати, що до початку церковної кар'єри майбутній єрарх служив тому-таки князю Корецькому³⁴. Для реконструкції біографії Григорія Сестрена це досить важлива деталь, оскільки згодом життєві шляхи точивецького боярина та митрополита всієї Русі (на катедрі – у 1589–1599 рр.) перетнуться. Втім, використати цю деталь у роботі не вдасться через помилку вчених. Історіографічна традиція, яка стверджує, що мінський шляхтич і майбутній митрополит Михайло Рагоза колись

Фелонюк А. Перша писемна згадка про Мізоч і сусідні села 1322 р.: міфи та реальність. *Дермань і Мізоч в історії та культурі Волині*. Рівне, 2021. Вип. 2. С. 21–35).

³³ ЦДАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 12 зв.–13.

³⁴ Kumor B. Rażoza Michał. *Polski słownik biograficzny*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1987. Т. 30. S. 453; Головата Н. А. Рагоза Михайл. *Енциклопедія історії України*. Київ, 2012. Т. 9. С. 89; Тимошенко Л. Рагоза Михайло. *Острозька академія: історія та сучасність культурно-освітнього осередку: Енциклопедичне вид.* Острог, 2019. С. 473 та ін.

обертався на Волині, спирається на заповіт Богуша Корецького 1576 р., в якому дійсно названий двірський писар князя з ідентичними іменем та прізвиськом³⁵. Однак був цей Михайло сином згаданого Остафія, тоді як батька митрополита звали Василем. По смерті патрона Михайло Остафійович потрапив у немилість його спадкоємців. Опікун родини Корецьких, віленський каштелян Ян Ходкевич, звинуватив писаря в розкраданні грошей, майна й документів небіжчика. Справу передано до суду, підозрюваного арештовано й допитано із застосуванням тортур³⁶. Через декілька днів по тому Рагоза склав тестамент (датований у Луцьку 24 квітня 1577 р.), а через місяць його вже не було серед живих³⁷.

Повертаючись до життєпису Григорія Сестрена, вкажемо, що після смерті владики Йосифа боярин добився прихильності його наступника Марка (Жоравницького). Той очолював катедру всього чотири роки (1565–1568), причому спершу як наречений єпископ. За його каденції посесор Точивеків отримав усне, а невдовзі й письмове підтвердження своїх прав на вислугу. Документ, який гарантував Сестренові та його нащадкам безперешкодне посідання церковного маєтку, з'явився в Жоравниках 12 січня 1567 р. (див. *додаток*). У ньому влади́ка Марко повторює фрагменти надавчого привілею свого попередника й наголошує, що вважає пана Григорія «потребнымъ и пожиточнымъ слугою Церкви Божьи»³⁸. Село передавалося йому разом з усіма підданими та землями, з правом збудувати двір. Усі натуральні і грошові податки з Точивеків мали надходити до рук Сестрена, який, утім, втрачав контроль над млином на річці Любві (тепер цей важливий господарський об'єкт опинявся під наглядом владичого урядника в Буці).

³⁵ Архив Юго-Западной России (далі – Архив ЮЗР). Киев, 1859. Ч. 1. Т. 1. С. 105.

³⁶ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 263 зв.–268.

³⁷ Там само, арк. 350–351 зв. (на момент впису заповіту до луцьких гродських книг, 21 травня, він уже не жив).

³⁸ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 50, л. 176 об.–177.

Єдиний обов'язок реципієнта підтвердного привілею полягав у тому, що за право посідання маєтку він та його нащадки мали нести «службу боярскую, яко и иньшие бояре шляхта Церкви Божей служатъ»³⁹. У чому її суть, владики не пояснює, але обидва учасники контракту – і патрон, і слуга – чудово розуміли, про що йдеться. Як землевласники, церковні єрархи повинні були нарівні зі шляхтою забезпечувати достатній рівень обороноздатності держави. Для цього на кожен військову потребу вони відряджали в пункт призначення загін своїх добре озброєних слуг. Для прикладу, укладений восени 1567 р. «Реєстр князів, панів і всього рицарства землі Волинської» фіксує в таборі під Молодечном сімох людей луцько-острозького єпископа – двох піших драбів з рушницями і п'ятьох вершників у шоломах, панцирях, зі щитами та списами⁴⁰. Хоча імена вершників у переписі війська не занотовані, нескладно здогадатися, що йшлося про бояр-ленників Марка (Жоравницького), у т. ч. Григорія Сестрена-Точивецького та Федора Мізоцького. Тут доречно буде зазначити, що 1560-ті – період гострого протистояння Великого князівства Литовського й Московського царства. Немає сумніву в тому, що й ці двоє слуг брали участь у походах і битвах тієї воєнної доби.

На завершення розповіді про підтвердний привілей 1567 р. додамо, що його оригінал до наших днів не дійшов. Документ відомий лише завдяки копії, внесений до книг великокняжої канцелярії (Литовської метрики). Ініціатором копіювання виявився сам Григорій Сестрен, який у січні 1568 р. пред'явив лист владики Марка перед Сигізмундом II Августом⁴¹. Через вісім років, у 1576-му, боярин ще раз підтвердив своє «право», показавши грамоту польському королю Стефанові Баторію⁴².

³⁹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 50, л. 177.

⁴⁰ Русская историческая библиотека. Петроград, 1915. Т. 33: Литовская метрика. Отдел 1, часть 3: Книги публичных дел. Стб. 1249.

⁴¹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 50, л. 176, 178.

⁴² Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 53. У збережених книгах Волинської (Руської) та Коронної метрик за 1576 р. тексту підтвердного

На той час багато що змінилося в його житті. Зі смертю Марка (Жоравницького) місце очільника катедри посів Іван (Йона) Борзобагатий-Красенський (1569), висвячений на єпископа тільки в 1571 р. З новим патроном взаємини в Григорія Сестрена й Федора Мізоцького від самого початку не склалися. Причина непорозумінь між ними потребує докладнішого вивчення, а поки констатуємо той факт, що Борзобагатий-Красенський погрожував обом боярам фізичною розправою й відібранням вислужених маєтків. За цих обставин Сестрен і Мізоцький звернулися по підтримку до короля, як верховного опікуна Православної церкви в Речі Посполитій. 1570 року наречений єпископ одержав заручний лист Сигізмунда II Августа із заборонаю чинити кривди слугам, підкріплений «рекомендацією» київського воєводи кн. Василя-Костянтина Острозького, монаршого радника в цій справі, аби «ку тым бояромъ церьковнымъ, яко подданым господарьским, спокойне заховати рачил»⁴³. Заступ-

привілею короля Стефана Баторія на Точивеки не виявлено (див.: РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 193–195; Archiwum Główne Akt Dawnych (далі – AGAD), Metryka Koronna, Księgi wpisów 113–115).

⁴³ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 526 зв.–527. Можливо, що певну роль у конфлікті намагався грати й волинський воєвода кн. Богуш Корецький. Як луцький староста, вельможа користувався прерогативою призначення членів Луцького гродського суду, що розглядав здебільшого кримінальні справи шляхти, осілої в Луцькому повіті. До складу цієї інституції входили троє урядників (підстароста, суддя й писар), яких магнат обирав із числа своїх слуг та клієнтів. У 1573 р. фіксується одинична документальна звітка про Григорія Сестрена як виконувача обов'язків луцького гродського писаря (Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 5, арк. 114 зв.) за тимчасової відсутності повноправного писаря Семена Хребтовича-Богуринського (Поліщук В. Урядницький клан луцького старости князя Богуша Корецького (на прикладі Луцького замкового уряду, 1561–1567 роки). *Український археографічний щорічник. Нова серія*. Київ; Нью-Йорк, 2004. Вип. 8–9. С. 281). Значущість писарського уряду, посада якого очолював канцелярію суду, важко переоцінити. Перебування владичого боярина на цій посаді повинно було узгоджуватися з луцьким старостою чи принаймні не мало суперечити його інтересам. Мабуть, між князем Корецьким і Сестреном існував зв'язок, близький до патронально-клієнтарного.

ництво високих достойників унеможливило розправу Борзобогатого над тими ленниками, однак про добре ставлення до них явно не йшлося⁴⁴. Ймовірно, саме тому пан Григорій вирішив добитися ще одного монаршого підтвердження своїх прав на Точивеки в 1576 р.

На подальшу долю боярина суттєво вплинуло протистояння його патрона зі щойно згаданим князем Острозьким. «Війна Борзобогатого з безмежно багатим» тягнулася десятиліттями⁴⁵. Її кульмінацією стала анексія підострозьких сіл Луцької катедрі, вчинена людьми київського воеводи 14 травня 1580 р. Після цього Будеразька волость разом із Точивеками ввійшла до складу приватних княжих володінь, а Григорій Сестрен *de facto* став слугою найвпливовішого волинського аристократа⁴⁶. Цей статус він зберігав до смерті владики Йони в 1585-му. Після того як катедру очолив ставленик Острозького Кирило (Терлецький), Будеразьку волость повернули її законному власникові – Церкві⁴⁷.

Здається, новий патрон ставився до Григорія Сестрена краще, ніж попередній. Якщо між ними й існували якісь непорозуміння, то вирішувалися вони без посередництва королівського чи локальних судів. Незважаючи на це, саме за каденції Кирила (Терлецького) боярин наважився на радикальну зміну в житті. У другій половині 1587 р. він здійснив «цесію», тобто

⁴⁴ Одним зі свідчень тривалої напруги у взаєминах сторін була відмова єпископа зустрітися із Сестреном та Мізоцьким, аби одержати від них коштів, призначені для сплати ухваленого Сеймом податку (1578) (див.: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 27 зв.).

⁴⁵ Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків. Київ, 2012. С. 656–658.

⁴⁶ Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 46–51.

⁴⁷ Процедура введення у володіння нового очільника катедрі тривала впродовж усієї осені 1585 р. 5 листопада владиці передано Богоявленський собор і ділянку землі в Острозі, а також Будераж, Бушу, Старий і Новий Мізочі, Півче та «село боярское Точивеки» (див.: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 39, арк. 317).

передачу своїх прав на Точивеки котромусь зі слуг єпископа⁴⁸ і по тому назавжди покинув його свиту. Таке рішення, звісно, приймалося непросто. Сестрен втрачав вислужений масток, і хай яким невеликим він був (усього 2–3 двори осілих підданих)⁴⁹, саме те сільце боярин уважав своїм домом упродовж 30 років життя. Підстав відмовитися від маєтності було кілька.

По-перше, це немолодий вік боярина, який на своєму сьомому десятку вже не міг ефективно виконувати «службу конем». По-друге, давався взнаки попередній негативний досвід контактів з єпископом Йоною. Настрашений перспективою втрати вислуги, Григорій Сестрен ще задовго до цесії Точивеків почав замислюватися над можливістю купівлі маєтку поза межами церковних володінь. У 1570-х тримав у заставі одне дворище в Гуляниках під Луцьком⁵⁰, тоді ж набув якісь Пашки чи Пашківці⁵¹,

⁴⁸ Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 54 (регест «цесії» в сумарію документів Луцько-Острозької єпископії на маєтки, розташовані під Острогом). Село Билче – сьогодні Більче Дубенського району Рівненської області.

⁴⁹ Źródła Dziejowe. 1889. T. 19. S. 80 (на 1583 р. у Точивеках зафіксовано три господарства підданих і млинок); AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego, dział I, sygn. 31, k. 24 v. (на 1589 р. тут уже було два господарства підданих і шість городників).

⁵⁰ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 204–204 зв. (заява пана Григорія про повернення Гнатові та іншим Гуляницьким дворища в Гуляниках, яке він тримав у заставі).

⁵¹ Із 1573 р., а може й раніше, Григорій Сестрен почав додавати до свого прізвища замість «Точивецький» додаток «Пашківський» (див.: ЦДІАК України, ф. 26, оп. 1, спр. 5, арк. 114 зв. (1573 р.); ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 204–204 зв. (1578 р.); спр. 37, арк. 290 зв.–293 зв., 600–602 зв. (1587 р.); спр. 38, арк. 40–41 (1590 р.); ф. 26, оп. 1, спр. 7, арк. 20–21, 379 зв., 385 зв.–387 зв. (1590 р.); ф. 25, оп. 1, спр. 41, арк. 781–787 (1594 р.); спр. 62, арк. 405 зв.–407 зв. (1595 р.)). Другий елемент прізвища вказує на те, що боярин посідав якийсь Пашківський масток, але локалізувати його поки не вдалося. Населені пункти із суголосною назвою (Пашки, Пашківка, Пашківці, Пашкове) розташовувалися в різних воєводствах Речі Посполитої, в т. ч. на Волині. Проте зв'язок хоча б одного з них із Сестреном не встановлений. Припускаємо, що Пашківська земля боярина лежала в межах міста чи іншого більшого поселення, а відтак її годі знайти в тогочасних податкових реєстрах.

а в 1586 р. придбав «на вічність» частину Билча поміж Берестечком та Луцьком⁵².

Існував і третій чинник, що міг спонукати боярина залишити старий дім, – перманентна й в'язка межова війна із сусідами. З трьох сторін Точивецький маєток оточували села луцько-острозьких владик і князів Острозьких, які не висували до боярина жодних земельних претензій. Лише на півдні, з боку містечка Глухи, границя була неспокойна. Тут перетиналися інтереси Сестрена та Єловичів-Малинських, зацікавлених у розширенні Глуського маєтку. За дивним збігом обставин, один із панів Єловичів, Остафій, по смерті Кирила (Терлецького) став луцько-острозьким єпископом (1607), але в XVI ст. стосунки між церковними єрархами та представниками цього роду були складними. Обопільні скарги про наїзди, грабунки, побиття й поранення підданих, привласнення землі фіксуються в джерелах з 1570-х рр. Сестрен брав участь у цьому протистоянні⁵³. У липні 1587 р., якраз перед розривом своїх договірних відносин із Кирилом (Терлецьким), він укотре скаржився на глуського дідича, який наслав своїх підданих на «кгрунтъ имени церковного, выслуги моее на вечност у их милости велебных епископов луцких и острозских, названое Точивеки»⁵⁴. Це була остання заява пана Григорія в ролі владичого боярина.

Решту життя старий рицар міг провести у придбаній частині сільця Билче. Виявилося, проте, що купувалася ця земля

⁵² ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 290 зв.–293 зв.; спр. 41, арк. 781–782 (частину Билча Григорій Сестрен-Пашківський придбав у подружжя Станіслава Билецького й Овдоті Русинівни-Берестецької за 300 кіп литовських грошів; уведений у володіння маєтком 25 грудня 1586 р.).

⁵³ У цих сутичках точивецький боярин виступав в обох іпостасях – і як жертва, і як порушник миру. Див., наприклад, дві скарги, внесені до луцьких гродських книг у 1571 р.: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 458, арк. 161 зв.–162 (пограбування Сестрена людьми Єловичів-Малинських), 251 зв.–352 зв. (напад слуг, бояр і підданих єпископа Йони, зосібна Федора Мізоцького та Григорія Сестрена-Точивецького, на Глухи; обстріл з аркебузів дому Єловичів-Малинських, виведення з маєтку їхніх коней, грабунок підданих).

⁵⁴ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 600 зв.

з підданими як посаг для доньки, яку віддано заміж за Данила Лисичинського. Подружжя посідало маєток з кінця 1580-х рр., щоправда недовго⁵⁵. З не до кінця зрозумілих причин (очевидно, через смерть бездітної дочки), ця частина Билча повернулася до рук Григорія, який одразу ж її продав (1594). Покупці Ян-Доброгост Оханковський з дружиною Ганною Сасиновською заплатили Сестренові 300 кіп литовських грошів – рівно стільки, скільки він сам свого часу виклав за цей маєток⁵⁶. Іншої нерухомості на Волині пан Григорій не мав, але жодних проблем це не створювало, бо вже кілька років колишній єпископський слуга мешкав у Києві, куди перебрався на запрошення свого нового патрона. Також архипастиря, лише вищого за єрархією.

Вершина кар'єри. Черговим покровителем Григорія Сестрена був київський митрополит Михайло (Рагоза). У його світі волинець займав позицію «софійського намісника», тобто адміністратора розлогих маєтностей катедри⁵⁷. У цій іпостасі Сестрен згадується в документах протягом 1593–1595 рр.⁵⁸, та цілком можливо, що урядницькі функції він почав виконувати раніше, вже від моменту сходження митрополита на пре-

⁵⁵ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 38, арк. 40–40 зв.

⁵⁶ Там само, спр. 41, арк. 782–787 (лист про продаж маєтку Оханковським, Билче, 1.IX.1594); спр. 62, арк. 405 зв.–407 зв. (лист дружини Сестрена Софії Жолобовської про зречення на користь Оханковських своїх прав на Билче, виданий у Києві 12.I.1595).

⁵⁷ За каденції Михайла (Рагози) до володінь Київської митрополії входило 21 село в Київському та Овруцькому повітах Київського воєводства (Люта Т. З історії функціонування комплексу поліських володінь Київської Софійської митрополичої катедри (XV – перша половина XVII ст.). *Археологія і давня історія України*. Київ, 2016. Вип. 3 (20). С. 225; Bobiński W. *Województwo kijowskie w czasach Zygmunta III Wazy. Studium osadnictwa i stosunków własności ziemskiej*. Warszawa, 2000. S. 161–162, 402).

⁵⁸ Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов (далі – ОДАЗУМ). Санкт-Петербург, 1897. Т. 1. С. 67 (1593 р.), 74 (1594 р.); Люта Т. З історії функціонування комплексу... С. 221 (1593 р.); 222 (1594 р.); Архив ЮЗР. Киев, 1876. Ч. 1. Т. 1. С. 241 (1594 р.); ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 405 зв.–407 зв. (1595 р.).

стол (1589). З огляду на попередній досвід служби й завдання, які пан Григорій повинен був вирішувати відтепер, нова роль мала стати серйозним викликом для нього. Цей здогад певною мірою підтверджує лист, в якому архиерей критикує намісника за неухажне ставлення до виконання прямих обов'язків⁵⁹. А втім, матеріалів, що ілюструють київський період біографії Сестрена, надто мало, щоб робити з них ґрунтовні висновки про компетентність і вправність урядника. Мабуть, найцінніша інформація, яку можемо почерпнути з цих джерел, стосується місця проживання митрополичого слуги. Зі слів возного генерала Романа Овсяного дізнаємося, що мешкав він «у дворі [...] на горі недалеко церкве мурованое Светое Софеи, противко замку киевского»⁶⁰.

Переїхавши до Києва, Сестрен, безперечно, мав покращити своє матеріальне становище, проте уряд софійського намісника був не лише прибутковим. Він відкривав перед слугою впливового церковного сановника непогані кар'єрні перспективи. Доказом цьому є хоча б досягнення попередників Григорія Сестрена. Так, Богуш Гулькевич-Глібовський († бл. 1598), київський гродський писар (1571–1577), а далі софійський намісник (1577–1589), дослужився до уряду київського городничого (1592–1595)⁶¹. До нього управителем митрополичих маєтків був Федір Тиша-Биковський († 1573) – тесть Богуша і перший київський земський підсудок (1566–1573)⁶². Напевно, якби Господь

⁵⁹ ОДАЗУМ. Т. 1. С. 67 (реґест листа митрополита Михайла до Григорія Сестрена-Пашківського, в якому засуджуються пасивність намісника в справі захисту церковних маєтків від зазіхань пана Макаровича-Івашенцевича й замовчування проблеми; Новгородок, 9.III.1593).

⁶⁰ Архив ЮЗР. 1876. Ч. 1. Т. 1. С. 241.

⁶¹ ЦДІАК України, ф. 28, оп. 1, спр. 25, арк. 388; ОДАЗУМ. Т. 1. С. 40, 42, 46, 56; *Urządnicy województw kijowskiego i czernihowskiego XV–XVIII wieku. Spisy / oprac. E. Janas i W. Kłaczewski. Kórnik, 2002. S. 28; Яковенко Н. Матеріали до персонального складу... С. 338.*

⁶² ОДАЗУМ. Т. 1. С. 33; *Urządnicy województw kijowskiego i czernihowskiego... S. 48.*

відміряв Сестрену більше літ, на нього також чекали би подальші кар'єрні перемоги. Однак на уряді йому, схоже, судилося пробути зовсім коротко. Остання писемна звістка про Григорія датується березнем 1595 р.⁶³ Як довго він ще прожив, коли саме помер і де був похований – наразі невідомо.

Сім'я. Зібраний джерельний матеріал містить дуже мало інформації про сім'ю Сестрена. Нам не вдалося встановити імен його батьків, а також братів і сестер (якщо вони були). Уже названий слуга кн. Миколая Рапаловського Ярош Пашковський явно доводився Григорію родичем, але яким – ще потрібно з'ясувати.

Дружина Сестрена була донькою його бойового товариша Павла Жолобовського, що так само, як і Григорій, служив луцько-острозьким єпископам. Мав це бути чоловік значно старший за точивецького боярина. Свій вислужений маєточок Жолобове під Рожищем він отримав за наданням владики Кирила ще в 1538 р. Про це свідчила Павлова вдова боярка Неклюдівна, яка в 1578 р. звинувачувала єпископа Йону (Борзобагатого-Красенського) у відборі сільця разом із худобою, пасікою й усім нерухомим майном. Частка цих статків належала зятеві скаржниці – точивецькому бояринові Григорію⁶⁴. Софія Жолобовська вказана як його дружина в 1577–1595 рр.⁶⁵

Подружжя Сестренів мало принаймні одну дитину – дочку, імені якої поки що не знаємо. Близько 1588 р., або й раніше, її віддано заміж за слугу князів Острозьких Данила Лисичинського (Лисицького). У 1590 р. вона ще жила⁶⁶. Чи були в родині інші нащадки, сказати важко. У жодному з відомих нам доку-

⁶³ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 405 зв.–407 зв. Наступником Григорія Сестрена-Пашковського на уряді софійського намісника був Якуб Крушинський (вперше згадується у джерелах в цій ролі 1602 р.), див.: ОДАЗУМ. Т. 1. С. 112.

⁶⁴ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 408–409 зв.

⁶⁵ Там само, спр. 17, арк. 39 зв. (перша згадка – 1577 р.); спр. 62, арк. 405 зв.–407 зв. (остання згадка – 1595 р.).

⁶⁶ Там само, спр. 38, арк. 40–40 зв.

ментів не йдеться про синів Григорія Сестрена, хоч у XVII ст. на Волині, у т. ч. й в околицях Острога, мешкали шляхтичі з характерним, по суті унікальним, прізвищем Точивецький («Точевецький», «Точевицький»). 1621 року якась Анна, у повторному шлюбі дружина цуманського орендаря Гната Дем'яновича, орендувала спільно із сином Станіславом Точевицьким село Деків у Клеванському ключі князів Чорторійських⁶⁷. Серед слуг волинського хорунжого Данила Єло-Малинського знаходимо в 1645 р. болотківського урядника пана Точевицького⁶⁸. Врешті, у 1679 р. Вацлав та Олександр Точевецькі, сини померлих Адама й Катажини Олемінської, уклали між собою угоду про відступлення частини фільварку під Оликою⁶⁹. Перераховані особи могли бути нащадками чи близькими родичами Григорія, але це ще треба довести документально.

Підіб'ємо підсумки дослідження. Попри брак історичних джерел про родину і пращурів Григорія Сестрена, припускаємо, що він походив зі шляхетської фамілії Сестренцевичів, знаної у Великому князівстві Литовському з XV ст. Кар'єра рицаря була пов'язана переважно зі службою луцько-острозьким православним єпископам. Патронами Сестрена в 1550–1580-х рр. були владики Йосиф, Марко (Жоравницький), Йона (Борзобагатий-Красенський) та Кирило (Терлецький). Перший з них нагородив слугу сільцем Точивеки в Будеразькій волості, яке Григорій тримав на ленному праві до 1587 р. За каденції Йони (Борзобогатого-Красенського), тобто у 1570-х, разом з деякими іншими владичими слугами потрапив у немилість патрона і шукав протекції на стороні. Звертався до короля і впливових

⁶⁷ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 127, арк. 355–356 зв. Станіслав згадується й у деяких інших актах 1622–1623 рр. (див.: Там само, арк. 356 зв.–358, 358–359 зв.; спр. 135, арк. 398 зв.–399 зв.).

⁶⁸ Там само, ф. 21, оп. 1, спр. 135 (розсип кременецької гродської книги 1645 р., аркуші без пагінації).

⁶⁹ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 370, арк. 676–677 зв. Олександр Точевецький фігурує як свідок майнової угоди ще в 1680 р. (див.: Там само, арк. 411 зв.–413 зв.).

волинських магнатів, один із яких, кн. Василь-Костянтин Острозький, заступився за шляхтича, а згодом прийняв його до своєї свити. Наприкінці 80-х або на початку 90-х років XVI ст. Григорій переїхав до Києва на запрошення митрополита Михайла (Рагози) і став «софійським намісником», тобто управителем тих володінь митрополичої катедри, що розташовувалися в Київському воєводстві. Отож кар'єрний шлях Сестрена був дуже вдалим.

Нашадки намісника, померлого орієнтовно в середині 1590-х, не успадкували вислуженого ним сільця Точивеки під Острогом. Із членів родини Григорія відомі його дружина та донька, віддана заміж за острозького боярина-ленника Данила Лисичинського. Не виключено, що в сім'ї намісника були також і сини, принаймні прізвище Точивецький нотується в луцьких і кременецьких актах ще в XVII ст.

ДОДАТКИ*

№ 1

1568, січня 22. Воложин. – Підтвердний привілей великого литовського князя Сигізмунда II Августа Григорієві Сестрену на село Точивеки у володіннях Луцько-Острозької катедри, яке він отримав за наданням єпископа Йосифа, з уписом підтвердного привілею, виданого владикою Марком (Жоравницьким) у Жоравниках 12 січня 1567 р.

Жикгимонт Август etc.

Ѓзнаймуємъ симъ листомъ нашимъ нинешнимъ и напо томъ бѣдѣчимъ.

Биль намъ чоломъ ботарин єпископства Луцкого и Ѓстрозского Григорєи Сестрен и поведиль перед нами, ижъ бывшии

* Документи публікуються зі збереженням орфографії XVI–XVII ст., але за сучасними правилами пунктуації. Курсивом виділено виносні літери, скорочення наведені у квадратних дужках. Писарські помилки засигналізовані в тексті знаком оклику у квадратних дужках.

епископ луцкии и острозскии Иосиѡ за службы его, которие ѡнъ в справах и в немалыхъ потребахъ церковныхъ епископѣи Луцкое чинилъ, далъ ему на вечность въ епископѣи Луцкои и Острозскои именечко, названое Точивеки, з дворцомъ, з людьми, зъ ставы, з млыны, з лѣсы и со всеми кгрѣнты, платы, доходы и пожитьки, тако сѧ тоѣ именечко само в себе, в границахъ и в обыходахъ своихъ маеть, ничего на себѣ не оставуючи, а потомъ и теперешнимъ [!] епископъ луцкии [и] острозьскии Марко Жоравницкии, видечи его такъже быти человека годного и потребного в каждыхъ справахъ церковныхъ, водлѣ данины продка своего епископа [И]осиѡа, при томъ || [л. 176 об.] именечку Точивекахъ его оставивши, на то ему листъ свои дал, котории онъ листъ передъ нами покладаль, бѣючи чоломъ, абыхмо мы, г[о]с[по]д[а]рѣ звирхности нашеѡ г[о]с[по]д[а]рское, тако подавца ѡное епископѣе водлѣ данины и листѣ епископа луцкого при томъ именечку его оставивши, на то ему дали нашъ листъ и ему ѡтвердили нашимъ листомъ на вечность, которого листѣ есмо ѡгледавши, велели есмо слово ѡт слова в сѣс нашъ листъ ѡписати, и такъ сѧ в себе маеть:

М[и]л[о]стью Бож[е]ю, и Пречистой Его Матѣри, и Светого Апостола Евангелиста Христова Иѡ[а]на Богослава [!].

Мы, Марко, епископъ луцкии и острозскии, чинимъ ѡвно симъ нашимъ листомъ нынешнимъ и напотомъ бѣдѣчимъ, кому бѣдетъ того ведати потреба вказывала, ижъ з ласки Божьи и г[о]с[по]д[а]рское бѣдѣчи намъ ѡбдареныи [!] местцомъ тымъ столицою епископѣи Луцкое и Острозскою еще нареченымъ епископомъ, покладаль передъ нами листъ данинѣ предка нашего першого епископа луцкого и острозского небожика Иосиѡа с подписомъ властное рѣки его бояринъ нашъ церковный Григорей Сестрен, которимъ емѣ далъ и ѡсмотрены вдѣлалъ за службы и наклады его, которые онъ ѡт немалого часу чинилъ, ездѧчи до дворѣ г[о]с[по]д[а]рского и доводечи правъ в кривдахъ и долеглостяхъ церковныхъ, приимѣючи трѣдности и наклады немалые, в томъ ему нагородѣ и ѡпатрене чиначи, и розѣмеючи, и напередъ его быти потребнымъ и годнымъ слугою

Церкви Божее, даль ему именье церковное под СѸстрогомъ на има Точивеки, которое тежь здавна боляре держивали и службѸ Церкви Божьи з него служивали, и билъ намъ чолом, абыхмо его при томъ именьи Точивеках водле данины и листѸ предка нашего небощика ИѸсиѸа зоставили и с того его не рѸшали.

А такъ мы, Ѹного листѸ данины предка нашего Ѹгледавши и достаточне з него вырази́мевши и взявши того ведомост, ижъ Ѹнъ в послугах Церкви Божьи до дворѸ г[о]с[по]д[а]р[ь]ского ездечи, трудности || [л. 177] и наклады немалые приимоваль, а набольшеи тежь и ꙗ розумеючи его быти потребнымъ и пожиточнымъ слугою Церкви Божьи, ни в чомъ не нарушиваючи данины предка нашего небощика ИѸсиѸа, а ведаючи, ижъ тежь з давныхъ часѸв тое именье боляре церковные держивали, на чоломъ битье его то есмо вчинили и при томъ имени Точивеках водле данины предка нашего зоставили. То пак тепер, кгда вжо бѸдѸчи намъ совершонимъ епископомъ, просилъ и билъ намъ чоломъ, абыхмо ему на тое именье Точивеки листъ нашъ под печатью столицы нашео епископское дали и то ему подтвердили, где бѸдѸчи намъ на томъ местцы епископскомъ час немалыи, бачечи Ѹхотные и пилные службы его ку собу и Церкви Божои и за прозбою и чоломъ битьемъ его, то есмо вделали и симъ листомъ нашимъ тое именье Точивеки ему даемъ и подтверждаемъ.

Маеть Ѹн самъ, жона, дети и потомьки его тое именье з людьми и их работами и подачками и зъ землями пашными и з дѸбровами, з лесы, зарослями, с пасеками, зъ сеножатыми, зъ ставы, которые Ѹ селе Точивеках, и со всимъ на все такъ, тако сѸ тое именье Точивеки з давныхъ часѸв само в себе, в границахъ, и в обыкодах, и в пожиткахъ своихъ маеть, по тому, тако и першие боляре, предки его, тое именье Точивеки держали и вживали, одно жъ млынъ на реце Любви, котории Сестренъ держаль, маеть на нас до имени нашего БѸщи держанъ быти, а Ѹнъ воленъ будеть в томъ имену Точивеках двор себе збѸдовати и всякие пожитки водле воли и здана своего, тако хотечи кѸ своему доброму и пожиточному привлащати и его вечне держати и вжи-

вати, а с того службѣ богарскую, тако и иньшиє богаре шляхта Церкви Божєи служатъ, он маеть намъ и потомькомъ нашимъ ку Церкви Божєи служить [!], а мы сами и потомъ бѣдѣчїе епископы || [л. 177 об.] луцкие и ѡстрозские з людеи его жадныхъ платов и воловщин на себѣ брати и его самого, жоны, дети и потомьки его никоторыми причинами с того имени Точивек рѣшати, и они сами и никоторое кривды и переказы ему в томъ имени чинити не мають.

И на то есмо дали тому богаринѣ нашому Сестрену, жонѣ и потомькомъ его сѣс нашъ листъ под печатью и с подписомъ рѣки моєє.

Писан в Жеравникахъ лета Божєго Нароженѣ тисеча пѣтьсот шѣстдесятъ сѣмого м[ѣ]с[ѣ]ца генвара второгонадцѣ дна.

И кгдажъ имениѣ костельные, тако властность наша г[о]с[по]д[а]рѣкаѣ, в поданю и в шаѣнкѣ нашомъ естъ, мы звирхности нашеє ласкаве на то позволивши, при томъ имениѣчку Точивеках водлѣ данины епископов луцкихъ его zostавили и симъ листомъ нашимъ zostавуємъ и ѡтвержаєм то ему на вечные часы. Маеть Григорєи Сестрен самъ и его жона, дети и потомьки ихъ оное имениѣчко въ епископѣи Луцкои и ѡстрозкои Точивеки з дворцомъ, з людми, зъ ставы, з лѣсы, и зо всеми кгрунты, платы, доходы и пожитьки со всимъ, тако сѣ тоє имениѣчко само в себе, в широкости кгрунту, в границах и ѡбыходех своихъ маеть, держати и вживати вечно и на веки непорѣчно, бѣдѣчи вольни в томъ имени Точивеках прибавити, розширити и всакиє пожитки такимъ кольвек имениѣ названы або менованы быти могѣть примножати и причинѣти, справѣючи и заховываючи сѣ во всемъ по тому водлугъ листѣ теперешнего епископа луцкого Марка Жоравницкого, на тоє имениѣчко ему даного, и с того имениѣчка Точивек бѣдет повинен онъ и потомьки его епископу теперешнемѣ луцкому и ѡстрозскому и потомъ бѣдѣчимъ || [л. 178] епископомъ луцкимъ и ѡстрозскимъ ку епископѣи Луцкои служити, а подачок и плату никоторого имъ с того имениѣчка он самъ и потомьки его давати не мають.

А на твердость того сѣс нашъ листь рѣкою нашою г[о]с[по]-д[а]рської подписавши, и печать нашу к нему привесити есмо казали.

Писан 8 Воложинѣ лет[а] Бож[его] Нарож[еніа] аѣѣ и м[е]-с[е]ца генвара кѣв дня.

Подпис рѣки г[о]с[по]д[а]рської.

Михаило Гарабурда, писарь.

Оригінал: невідомий.

Підстава для публікації: РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 50, л. 176–178.

Попередня публікація: Грамоты великих князей литовских с 1390 по 1569 год, собранные и изданные под редакцією Владимира Антоновича и Константина Козловского. Киев, 1868. С. 113–116. Привілей підготував до друку В. Антонович, узявши за основу транслітеровану латинськими буквами копію.

№ 2–6

ДОКУМЕНТИ З ФАМІЛЬНОГО АРХІВУ СЕСТРЕНЦІВ-ГУМЕННИЦЬКИХ

Включення поданих далі джерельних текстів у додаток до статті по-яснюється відсутністю прямих свідчень про пращурів Григорія Сестрена та його можливим походженням від однієї з родин Сестренців, які населяли Волинь у першій половині XVI ст. Найпомітнішими з них були Сестренці-Гуменницькі. Вихідці з цього роду вже в XVII ст., а може й раніше, користувалися гербом, на якому зображено хрест і розтяту стрілу – родовий знак розгалуженого клану Сестренцевичів, що походив з Берестейської землі.

Щоправда, ці документи, пред'явлені в Луцькому гродському суді 1696 р., ставлять чимало питань до генези й генеалогії перших поколінь Гуменницьких. Засновником фамілії був Дашко Сестронець, слуга панів Боговитинів, який у 1530 р. отримав на ленному праві село Гуменники в Жуківській волості Волинської землі (док. № 4). Цілком імовірно, що цей рицар ідентичний з боярином Дашком Васильовичем Витеблянином, який ще до данини на Гуменники посідав Носівську землю у Вітебському воєводстві (док. № 3). До такого висновку спонукає те, що привілей на Гуменники Дашкові Сестренцю й акт продажу Носівської землі Дашкові Витеблянину з'явилися приблизно в той самий час і зберігалися в архіві Сестренців-Гуменницьких ще наприкінці XVII ст. Зауважимо також, що Дашко Витеблянин названий у «носівському» акті (док. № 3)

«сестренцем Жилая Дашкевича». Відтак родове прізвище Сестренець, яким послуговувалися нащадки Боговитинового слуги, могло вказувати не на усвідомлення їхньої належності до великого клану Сестренців (Сестренецьвичів) з Берестейщини, а на родову пам'ять про засновника фамілії Дашка, можливо й не пов'язаного з берестянами кровними узами. Як переконливо показують дослідження Наталі Яковенко, в епоху «геральдичного буму» родова пам'ять шляхти могла зазнавати серйозної корекції⁷⁰.

№ 2

Перша третина XVI ст. Без місяця. – Лист Ширки Ільвовича та його сина Микити про продаж Носівської землі Федорові Ярмоловичу, священнику зелепузинської церкви Воскресіння Господнього, і його братам Гришкові й Івану за 10 кіп широких грошів

Ia, Szyrka Ilwowicz, swoim z synem [!] || [арк. 788 зв.] Mykito [!] sprzedałem ziemie swoją na imie Nosowsko [!] z wodami, sianożęciami, z dąbrowami y ze wszystkim tym, co ku tey ziemie nalezy, com sam dzierzał, sprzedałem popowi Fedorowi woskresynskiemu [!] y jego braci Hryszy y Iwanu ogułem wiecznie y nieporusznie, a wziołem u nich dziesięć kop groszy szerokich, a nie pozyskiwac tey ziemie ani mnie, ani zenie moiey, ani dzieciom moim, ani bliznim moim, a s tey im ziemie nie znac służby zadney ani podatkow nie dawac, oprócz z siekirą kruchtom [!] posyłać, a chto będzie te ziemie pozyskiwał, ten wine zaplacic krulu ie[g]o m[iło]sci piędziesiąt rublow, a na miasto dziesięć rublow.

A przy tym byli boiarowie krolewscy pan Auram Michayłowicz, a pan Iwan Iackowicz, a pan Wasyli Iwanowicz, pan Iwan Andryowicz, pan Ostafii Hrynewicz, Omelan Sawinicz, a Łukasz Koplanskii, a Ustym Chodasawicz. A dla lepszej sprawiedliwosci

⁷⁰ Яковенко Н. Внесок геральдики у творення «території з історією»: геральдичні легенди волинської, київської і брацлавської шляхти кінця XVI – середини XVII століття. *Її ж. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – початку XVIII століття*. Київ, 2012. С. 165–203.

pan Szyrko y pieczęc swoją przyłożył, y prosił boiarow ich m[i-ł]osciov, zeby swoje pieczęci przyłożyli do tego listu, y panowie ich m[i]osc pieczęci swoje przyłożyli ku temu listu.

A pis[a]ł Po. Frosuczaski [?]⁷¹.

Оригінал: невідомий.

Підстава для публікації: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 438, арк. 788 зв.–789. Оригінал з п'ятьма печатками пред'явив у Луцькому градському суді 4 травня 1696 р. Ян Сестронець-Гуменницький.

№ 3

Між 1523 і 1530, березня 13. Сатіїв. – Лист Федора Ярмоло-вича, колишнього священника зелепузинської церкви Воскресіння Господнього, про продаж Носівської землі Дашкові Васильовичу Витеблянину за 40 кіп литовських грошів

Ia, pop Fedor bywszy woskresenski z Zelepuzyna siola, Iarmolin syn, przedałem imienie swoje kupione, ktorem sam był kupił y z bracią swoją Hryszkiem y Iwanem u pana Szyrka Ilwowicza y zony iego y syna iego Kmity [!], a na imie ziemie Nosowską z wodami y sianożęciami, z dombrowami, ze wszystkim tym, co do tey ziemie przynalezy, com sam dzierzał z bracią swoją, a tak teraz bracia moi ku temu nic nie nalezo [!], y iam teraz przedał te imienie swoją na imie [!] Daszku Wasilewiczu Witebianinu, siestrzencu Zylaiewu Daszkiewiczza, a przedałem iemu wiecznie y nieporuszenie, y wzięłem u iego czterdziesci kup groszy monety litewskiey. A iesli chto ma z bliznych iego Szyrkowskich te imienie pod nim pozyskiwac, y on zaplacic winien wyzey pisanego listu [!] gospodaru krulowi ie[g]o m[i]osci piędziesiąt rublow, a na miasto panu woiewodzie witepskiemu dziesięć rublow, a zapłaciwszy te wine gospodarską y do miasta, ma pod nim tego imienia || [арк. 790] pozyskiwac.

A ta kupia stała się w imieniu xiążęcia i[eg]o m[i]osci xiążęcia Konstantina Iwanowicza Ostrogskiego, woiewody trockiego,

⁷¹ Прізвище правлене.

hetmana hospodarskiego, starosty braclawskiego y winnickiego, w Satyewie.

A przy tym było ludzi dobrych panow ich m[i]osciow dosyc, kturzy pisma dobrze wiadomi: pan Iury Chreptowic [!], a pan Hurko Fedorowicz Omelanski, a pan Stec Iwanowicz Omelansky, a pan Hawryło Iackowicz Lesznicki, ziemianin hospodarski. A tak ia, pop Fedor wyzey pisany prosilem⁷², aby ich m[i]osc na moia prozbe y czołobycie to uczynic raczyli pieczęci przyłozyc swoje ku temu memu listu. Ich m[i]osc na moje czołobycie to uczynili y pieczęci swoje przyłozyli ku temu memu listu. A dla lepszey twardosci ia, pop Fedor, ni mialem swey pieczęci y pozyczyłem u satyewskiego namiesnika u Michayła Bychowca pieczęci, przyłozylem ku temu moiemu listu.

Pisan w Satyowie misiaca marca trzynastego dnia indykta pierwszego.

Оригінал: невідомий.

Підстава для публікації: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 438, арк. 789 зв.–790. Оригінал із шістьма печатками пред'явив у Луцькому городському суді 4 травня 1696 р. Ян Сестронець-Гуменницький.

№ 4

1530, серпня 19. Жуків. – Надавчий привілей земського підскарбія, господарського маршалка й писаря Богуша Боговитиновича слугі Дашкові Сестренцю на село Гуменники в Жуківській волості

Ia, Bohusz Bohowitynowicz, podskarbi ziemski, mar- || [арк. 780 зв.] szalek y pisarz hospodara krola i[eg]o m[i]osci, starosta slonimski y kamieniecki.

Bił mnie czołem sluga moy Daszko Sistrzeniec y prosil u mnie imienia sioła mego zukowieckiego na imie Humiennikow, y tak ia, weyrzawszy na iego wierną y powolną służbe, ktero on z dawnych czasow ku mnie, panu swemu miał, na iego czołobycie to uczynilem

⁷² Слово написано над рядком пізніше іншим почерком.

y te sioło Humienniki z ludzmi oyczytemi, y zasiedziałemi, y tez z ziemiami, polami y sianozęciami, z dąmbrowani y ze wszytkiemi płatami y pozytkami, iako sie same te sioło w sobie ma y iak na mnie samego dzierzano było, nic na siebie y na potomki moje nie zostawując, iemu samemu, y zenie y dziesiom iego, y ich potomkom dałem. Ma on y iego potomkowie te imienie spokojnie dzierzec y iego uzywac wiecznemi czasy, a z niego mnie, zenie y dzieciom moim służbe służbe [!] służyc, iak ie[s]t obyczay. A ia sam, zona y dzieci y potomki moje iego samego, y zony, y dzieci, y potomkow iego z tego imienia nie mają ruszac y do niego sie nie interesowac y krzywđ zadnych nie czynic.

Y na tom iemu dał ten moy list z moią pieczęcią.

Pisan w Zukowie Augusta dziewietnastego dnia indykta trzeciego.

Оригінал: невідомий.

Підстава для публікації: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 438, арк. 780–780 зв. Оригінал з однією притисненою печаткою пред'явив у Луцькому городському суді 4 травня 1696 р. Ян Сестрєнець-Гуменницький.

№ 5

1563, жовтня 12. Без місця. – Привілей княжни Федори Сангушківни, вдови земського підскарбія Богуша Боговितिновича, слугі Яцькові Сестрєнцю-Гуменницькому на побудований його батьком млин у селі Милостів Жуківської волості

Ia, Bohuszowa Bohowitynowiczowa, podskarbina ziemiska, marszalkowa y pisarzowa hospodarska, Fedora Andriyewna Szanguszkowicza, czynie wiadomo tym listem moim wszystkim tym, komu będzie potrzeba o tym wiedziec albo czytając go słyszec, co za pozwoleniem y datą na wiecznosc nieboszczyka sławney pamięci i[eg]o m[ił]osci pana Bohusza Bohowitynowicza, podskarbiego ziemskiego, marszałka y pisarza hospodarskiego, starosty słonimskiego y kamienieckiego, pana małzonka mego, służebnik nasz nieboszczyk Naum Siestrzeniec Humiennicki groblę miłostowsko [!]

zasypał y młyn zbudował nakładem swoim własnym, który młyn ten przereczony słuzebnik nasz Sistrzeniec stary w dzierzeniu swoim miał y wszelkie pozytki, co ze młyна tego miarki od kozdego zboza przychodziły, na siebie bierał do zywota swego, a po zywocie iego ten młyn miłostowski dzierzan był do rąk moich y wszelkie pozytki z tego młyна na dwor moi zukowski brane bywały przez czas niemały.

A tak słuzebnik nasz Iacko Sistrzeniec Humiennicki, syn przerezonego Nauma starego Sistrzenca Humiennickiego, słuzebnika naszego, prosił mnie w tym, abym ia ten młyn miłostowski, iako wysługe oyca iego, iemu wruciła, co ia z łaski moiey a za iego wierne, cnotliwe y pilne służby, ktore on mnie czynił niemały czas z mlodosci || [арк. 782] swoiey, przywrociłam iemu koło iedne we młyні miłostowskim klatce od gruntu ziemi humiennickiey, y ze wszytkimi pozytkami iego, nic na siebie nie zostawuiąc, y tym listem moim zapisuie iemu samemu, iego zenie, dzieciom y wszytkim potomkom ich na wiecznosc. Ma on sam, iego zona, dzieci y wszytkie potomki ich to iest [!] we młyні miłostowskim w klatce z przodu od gruntu ziemie humiennickiey w rękach swoich miec y iego dzierzec y wszelkie pozytki od kozdego zboza miarki sobie brac wiecznemi czasy.

Na tom temu słuzebnikowi moiemu Iackowi Naumowiczu Sistrzenca Humiennickiemu dалаm list pod pięczęcią moią y podpisem własney ręki moiey po rusku pisaney.

Lata Bozego Narodzenia тисяч piecset szescdziesiat trzeciego miesiaca Octobris dwunastego dnia.

Оригінал: невідомий.

Підстава для публікації: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 438, арк. 781 зв.–782. Оригінал (?) пред'явив у Луцькому гродському суді 4 травня 1696 р. Ян Сестронець-Гуменницький.

№ 6

1563, жовтня 15. Ярославичі. – Привілей княжни Федори Сангушківни, вдови земського підскарбія Богуша Боговинувича, слугі Яцькові Сестренцю-Гуменницькому на побудований його батьком млин у селі Милостів Жуківської волості

Ia, Bohuszowa Bohowitynowiczowa, podskarbina ziemiska, marszalkowa y pisarzowa hospodarska, Fedora Andryiewna Sanguszkowicza, czynie wiadomo tym listem moim wszystkim tym, komu będzie potrzeba o tym wiedziec albo czytając go słyszec, co za pozwoleniem y dato [!] na wieczne czasy nieboszczyka sławney pamięci ie[g]o m[ił]osci pana Bohusza Bohowitynowicza, podskarbiego ziemskiego, marszałka y pisarza || [арк. 783] hospodarskiego, starosty oniskiego [!] y kamienieckiego, pana małzonka mego, służebnik nasz nieboszczyk Naum Sistrzeniec Humiennicki groblę miłostowską zasypał y młyn zbudował nakładem y kosztem swoim własnym, który młyn ten służebnik nasz Sistrzeniec stary w dzierzeniu swoim miał y wszelkie pozytki, co ze młyна tego miarki od kozdego zboza przychodzili, na siebie bierał do zywota iego, a po smierci iego ten młyn miłostowski dzierzan był do rąk moich y wszelkie pozytki z tego młyна na dwor moy zukowski brane bywały przez nimały czas.

A tak służebnik nasz Iacko Sistrzeniec Humiennicki, syn przereczzonego Nauma starego Sistrzenca Humiennickiego, służebnika naszego, prosił mie w tym, abym ia ten młyn miłostowski, iako wysługe iego oyca, iemu wruciła, co ia z łaski moiey a za ie[g]o wierne, cnotliwe y pilne służby, ktore on mnie czynił przez nimały czas z mlodosci lat swoich, y chcąc iego chciwszego a powolniejszego ku służbam naszym miec, przywracam y dałam iemu koło iedne we młyynie miłostowskim w klatce z przodu od gruntu ziemie humiennickiey, ze wszystkim pozytkami iego, nic || [арк. 783 зв.] na siebie nie zostawuiąc, y tym listem moim zapisuię iemu samem[u], iego zenie, dzieciom y wszystkim potomkom ich na wiecznosc. Ma on sam, iego zona, dzieci y potomki ich te koło we

młynie miłostowskim w klatce z przodu od gruntu ziemi humiennickiey do rąk swoich miec y iego dzierzec z uzywaniem wszelakich pozytkow od kazdego zboza miarki sobie brac wiecznemi czasy.

Y na tom temu słuzebnikowi moiemu Iackowi Naumowiczu Siestzencu Humiennickiemu dała ten moy zapisny lis[t] pod pięczęcio [!] moio [!] y z podpisem własney ręki moiey po rusku pisaney.

W Iarosławiczach lata Bozego Narodzenia tysiąc pięćset szeszdziesiąt trzeciego miesiąca Octobris piętnastego dnia.

Bohuszowa Bohowitynowicza Fedora Szanguszkowicza, ręko [!] swo [!] podpisała.

Оригінал: невідомий.

Підстава для публікації: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 438, арк. 782 зв.–783. Оригінал з однією печаткою пред'явив у Луцькому гродському суді 4 травня 1696 р. Ян Сестронець-Гуменницький.